

illud hodie, nobis presertim. O si talis daretur uirorum copia, quales presertim nunc. Quid te fecerit quid filio lucidius seculor. Nonne secunda ab aeternitate illo rum tibi temporum beatitudo uideretur, cum te quaqu uerum procedens, stipatum uideres tam inelyro agmine beatorum. Si te noui, haeres, & alii trahens spiritu tecum loqueris. Putas fore posse quod dicitur. Putas hic sum? quousque haec fiant? Quis det uiuere, ut uideri contingat? O si uideri in uita mea ecclesiam dei talibus mixtam co lumnis. O si domini mei sponsam cernerem tante comis sam fidei, tanta credita puritati. Quid me beati, quidue securus, cui eiusmodi circa me uita meae & custodes spe rarem, simul & testes? Quibus omnia mea secreta secure committerem: communicarem confilia: quibus me totu refunderem tanquam alteri mishi. Qui si uellem aliquatenus deuiare, non finirent: frenarent precipite: dormi tantu excitarent. Quorum me reuerentia & libertas extol lentem reprimere, excedentem corrigeret. Quorum me constantia & fortitudo nutantem firmaret: erigeret diffide tem. Quorum me fides & sanctitas, ad quaeq; amabilia & bonae fa mae promoueret. Et nunc re uoc oculos mi Eugeni ad eum quid sit curia siue ecclesiae statum, & studia praetorū, eorū presertim q sunt in circuitu tuo. Sed de his haec ego. Palpatu nō fodi parietem. Tibi licet fodere & uide re, ut pote prophetae filio. Mihi progredi nō est fas. Vni dico quod in facie est. Ridicule ministris uestri, & uestri se cum presbyteris antefere conantur. Nō hoc ratio ha berit: nō antiquitas habuit: non consentit auctoritas. Et si de sua consuetudine calūnia struatur: melius profecto illa quam summus ordo contemnitur. Fructuū tamen satis uide de maxime obtinere id uolunt. Nos sumus inquit qui in omni celebritate domino papae confanctiores assisti mus: sedenti propiores alidomus: priores sequimur pro cedentem. Hoc totum nō dignitatis priuilegium: sed sedu litatis debitu est: da conno hōmē solenni spā administratōe interpretans. Deniq; presbyteris ordinata conse sione ambicntibus manifestam, uos ad pedes sedetis. Pro priores assistitis, ut habeat paratiores. In euangelijs legi mus: quia facta est cōtentio inter discipulos, quis eorum uideret esse maior. Beatus esles si sic circa te caetera tene rētur. Tacet sani curie: ex eundem palatio: domi expe ctant nos. Hi non modo circa: sed quodammodo intra te sunt. Nō est supracua cōsideratio qua intēdis disponere domui tuae: uideri his q i sinu tuo & i gremio tuo sunt.

Luc. 22.

1. Tim. 3.

1. Tim. 5.

Mat. 6.

Baruc. 3.

pariter seculis uolueris impartiri. Procuratus quem im plices: qui pro te molat. Pro te dico: nō tecum. Quaedam per temet facies: quaedam per te & alios simul. quaedam per alios & absq; te. Quis sapiens & intelliget haec? Non est quod inter ista daretur cōsideratio tua. Ego uero agens da domus tuae, sub eo genere quod nouissimum posui, lo canda conseruim. Per aliu, ut dixi, illa facies. At si si fide lis nō fuerit: fraudabit. Si non fuerit prudens: fraudabit tur. Querendus proinde fidelis & prudens: quem confisi Mat. 24 tuas supra familiam tuam. Adhuc inutilis est si tertiu deo est. Queris quid hoc? Auctoritas. Quid enim prodest ei uelle & scire quoque disponere prout necesse est: si quod scit & uult, nō potest? Danda ergo facultas agēdi pro li bitu. Si in praedictū rationis putas hoc fieri: memento fidelem, qui agere nihilominus pro ratione uolet: attēde prudentem, qui agere nihilominus pro ratione sciat. Sed fidelis solersq; uoluntas tuae proderit, cui et affatu sup petet unde tota facilitate mancipetur effectui: cunctis ne cūctatione parantibus. Subdendi igitur omnes. Nūc lum patitur contradicōrem. Nemo qui dicat cur facti si sic? Potestatem habeat excludere & admittere quos uoluerit: mutare ministros: transferre ministeria ad quos & quando uoluerit. Ita timori sit oibus, ut sit & utilitati. Praestit omnis, ut omnib; proficiat, & de omnibus. Clauis destinas & furratas delationes non recipias aduersus eum: magis detractiones conseruis. Et hanc uelim gene ralem tibi constitutas regulam: ut omnem qui palam uer retur dicere quod in aure locutus est, suspectum habeas. Quod si te iudicantē dicēdum coram ille renuerit: dela torem iudices: non accusatorem. Itaq; unus omnibus fa cienda insungat, & uni omnes respōdeant. Tu illi habeas fidem, uacans tibi & ecclesiae dei. Si quominus aut fide lis inueniatur aut prudens: fidei poti; committendum. Sanē de duobus tutius hoc. Quanquam si idoneus nō re peritur: minus fidelem sustinere potius consulo: quam te immergere labyrintho huius. Memento saluatorē Iudam eorum habuisti. Quid episcopo turpis quod in cubere supellectilis, & substantiole, sua scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moueri ad quaeq; perditia uel neglecta? Ad uerecundiam dico quo rundam eufinodi scrutantium quotidiē omnem substan tiam suam, numerantium singula, de minutis & quadran tibus exigentium rationem. Non ita ille Aegyptius: qui Ioseph omnibus traditis ignorabat qui haberet in do mo sua. Erubescat christianus, christiano sua nō credens. Homo sine fide, fidem tamen habuit seruo: super omnia bona sua cōstituit eum. Et hic erat alienigena. Mira res. Satis superq; episcopi ad manum habent quibus animas credant: & cui suas committant facultates, non inue niunt. Optimi uelidēt estimatores rerum: qui magnam de minutis, paruum aut nullam de maximis curā gerant. Sed ut liquido datur intelligi: patientius serinus Christi iacturam, quam nostram. Quotidianas expēsas quotidianā nō reciprocamus scrutino: & continua domnicū gregis detrimenta nescimus. De precio eucarum, & numero pa num, cū ministris quotidiana discussio est: rara admodū cū presbyteris celebratur collatio de peccatis populorū. Cadit anima: & est qui subleuet eam: perit anima, & nō mo qui replet. Nec mirum: cum nec nostros quidem assiduos sentiamus defectus. Nōne ad singulas supputa tiones istas irascimur, irimur, anxiamur? Quam tolera bilis rerum quam mentium sustineremus iacturā? Qua re inquit nō magis fraudē patimur? Quae tu qui alios doces, doce teipsum, si tamen iam non docuisti, quid te habere quam tua. Transitoria ista quae stare tibi nullo pa sio queunt, fac ut te transeat, nō per te. Rēmus qui fluit cauat terram: sic discursus temporalium conscientiam ro dit. Si potest torrens in agros excurrere sine lesione sa torum, & tu te ista sine uulnere mentis posse trahere con sedito. Omnimodis consulo studeas auertere a te concu sum horum. Multa nescias: plurima dissimules: nonnulla oblitiscaris

1. Co. 6.

Nota.

oblitiscaris. Sunt tamen quae ignorete te nolim, mores quorūq; & studia. Non oportet ut uita domus tuae ultio mus scias: quod quam plurimus nouimus cognoscere. Quae propter (ut dicitur) alia dōctōre de disciplina tu pūide. Illud nemini credas, si insolentior corā te uel sermo sonue rit, uel habitus apparuerit: manus tua super eum modū, tu uiciscere iniuria tua. Impunitas autem parit, ausus ex cessum. Domū epī decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas, horum disciplina custos. Sacerdotes domesticū, aut ceteris honestiores, aut fabula oibus sunt. In uultu, in habitu, in incessu, illorū qui circa te sunt, nihil refidere impudēt, nīl in decē patiari. Discāt a te coepiscopi tui comatulos paucos & compros adolecentes, secū nō ha bere. Et ceteri inter miratos discurre calami stratos non decet. Et memento quod sapienter ammonet: Filiae tibi sunt: noli facie tua hilare ad eas ostēdere. Nec austeritatem tū suadeo tibi: sed grauitatem. Illa infirmiores sagat, haec re primit leuios. Illa si asist, odibile: haec si desit, cōtempti bilem reddit: in oibus tamē modus melior. Ego nec seueri us uelim nec dissolutus. Quid hac mediocritate grati; ut nō de seueritate sis oneris, nec de familiaritate contem ptus? In palatio papam, domi te patrem familiam exhibe. Amē te domesticū tui: si nō, facito ut timeat. Vtilis sem per custodia oris, quae tamen assābilis gratiam non ex cludat. Ergo ubiq; sitenda lingua preceps: maxime autē in conuiuiū. Ille cōuenientior habitus, si tu actū quidem seuerus sis, uultu serenus, uerbo ferus. Capellani & qui tecum iugiter diuinis intersunt officiis: non sint hōi nore. Tui est tales tibi pūdere, qui digni sint. Seruiatur eis ab oibus tanquam tibi. Necessaria de manu tua acci piant. His cōtenti sint quae tu prouideris illis: tu uide ne pēant. Super hoc quem forte ab aduentantibus petere deprehendes: iudicia gregizant. Id de hostiatis, id de ceteris officialibus decerendum. Verum hoc ex abundantia: nam formā istā iam olim a te postquam recordamur. Quid tuo dignus apostolator? Quid salubrius ad cōscientiam, honestius ad famā, utilius ad exemplū? Optimus canon qui proicit auaritia ex calumnia, & non ad cōscientia tan tum. Libet iam & hunc claudere librum: sed in calce alio qua uelim uel ante dicta quasi epilogado repetere, uel ad dere pretermitti. Consideres ante, omnia sanctam Romae nam ecclesiam, cui deo auctore praes, ecclesiarū matrē esse nō domināte uerō nō dīm episcoporum, sed unū ex ipsis, porro fratē diligentū uide: & particeps timorū eum. De cetero oportere te esse cōsidera formā iustitiae, san ctissimi speculū, pietatis exemplar, asseritor ueritatis, fidei defensorē, doctorē gentiū, christianorū ducē, amicū sponi, spōse paranympū, clerici ordinatorē, pastorē ple bti, magistrū in sapientū, refugū oppressorū, pauperum aduocātū, miserorū spem, tutorē pupillorū, iudicē uidua rū, oculū caecorū, linguā mutorū, baculū senū, ultorē fec lerū, malorū metū, bonorū gloriā, uirgā potentū, malleū tyrannorū, regū patrē, legū moderatorē, cononū dispē satorē, sal terre, orbis lumē, sacerdotē altissimi, uicarium Christi, Christi dīm, postremo deū Pharaonis. Intellige quae dico. Dabit tibi dīs intellectū. Vbi malitiae iūcta po tentia est: aliquid tibi supra hōiēm praesumendū. Vultus tuus super facientes mala. Timeat spiritū iūe tuae, qui hō minē nō ueret, gladiū nō formidat. Timeat orationē, qui ammonitionē cōtemnit. Qui iudicaris tu, deum sibi irātū nō hōiēm putet. Qui te nō audierit, audieturū deū, & cō tra se paueat. Quod reliquū est, de his quae supra te sunt, incumbi iam disputatio. Quam uo libro deo adiuuante soluere spero, & me pariter absoluerē promissione mea.

Eccle. 7.

4. Re. 5.

Esa. 33.

Gen. 39.

Ibidem.

Psal. 33.

2. Co. 5.

Nota.

Non est quod in eis actites, quae uno modo semper sunt & in aeternū. Porro aliqua & ab aeterno. Et hoc uelim; lerer aduersa uir sagacissime Eugeni: quia toties pere grinatur cōsideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista de flectitur inferiora & uisibilia: suae inuēda, ad notitia: suae appetēda ad usum: suae pro officio disponēda uel acūta da. Si tamen ita ueratur in his ut per haec illa requirat: haud procul exulat. Sic considerare, reparari est. Subli mior iste praesentium ac dignior usus rerum: cū iuxta sa pientiam Pauli, uisibilia dei per ea quae facta sunt, intel lecta cōspiciuntur. Sanē hac scala ciues nō egent, sed exu les. Quod uidit ipse huius sententiae auctor, qui cum di ceret inuisibilia per inuisibilia conspici, signanter posuit ad creatura mundi. Et uerē quid opus scalis tenent iam so lum? Creatura caeli illa est: praesto habens per quod po tius ista intucatur. Videt uerū, & in uerbo facta per uer bum. Nec opus habet ex his quae facta sunt, factis notitiam mendicare. Neq; enim ut uel ipsa uerit, ad ipsa de scendit, quae ibi illa uidet ubi longe melius fuit quam in seipsis. Vnde nec mediū requirit ad ca corporis sensum: sensus ipsa sibi, seipsa sentiens. Optimum uidentū genus, si nullus egeris: ad omne quod nosse libuerit, te conten tus. Alioquin inuaria aliunde, obnoxii feri est: minusq; a perfecto istud, & minus liberum. Quid q; & inferioribus eges? Nōne praeposterū hoc & indignū Planē superiorum quaedā iniuria est, inferiorū operā desiderare: a qua iniuria nemo hōiū perfecte uindicabitur, nisi cum quib; quaerit libertatem filiorum dei. Nepe erunt hi omnes doctores dei, & nulla interueniente creatura solo beati deo. Reparasse erit hoc exisse de patria corporum in re gionem spiritūū. Ipsa est deus noster, maximus spiritus, maxima māsto spiritūū beatorum: & ne quid hīc sibi uisur pet carnis sensus seu imaginatio, ueritas est, sapientia est uirtus, ceteritas, summū bonū. A quo interm absumus: & ubi sumus, uallus est: & uallus lachrymarum, i qua sensua litas regnat, & cōsideratio exulat. In qua libere quidem & potestatiue se exerit sensus corporeus: sed intricatus ca ligat oculus spiritalis. Quid igitur mirum, si uo in dige ne ad uena indiget? Et felix secundum tempus uero qui citium beneficium, sine quo transire non potest in obse quium conuertere potuit: utens, non fruens, uirgens non petens: exactor, non supplex. Magnus ille qui usum seu suum quādam ueluti citiū opes expēdere satagit, dispen sando in suam & multorum salutem. Nec ille minor, qui hunc sibi gradū ad illa inuisibilia philosophādo constituit, nisi & hoc dulcius, illud utilius: hoc felici; illud fortius esse constat. At omnium maximus, qui spectro ipso usu rerum & sensu, quantum quidē humana fragilitati fas est, cōtem, non ascensoris gradib; sed inopmatis excessib; uolare platua. interdum cōtemplando ad illa sublimia cōuenit. Ad hoc ultimū gen; illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, nō a cētus. Nam rapitū potius fuisse quam ascendisse ipse se perhibet. Inde est quod dicebat. Siue mēte excedimus deo. Porro haec tria ita cōtingunt, cum cōsideratio est i loco peregrinatiois suae, uirtutis studio, & adiutorio gra tiae facta superior, sensualitatem aut premitte insolēcat: aut cogit ne euaget: aut fugit ne inquitet. In primo po tērior, in secūdo liberior, in tertio purior. Puritatis signi dem & alacritatis pariter alis fit ille uolatus. Vis tibi has considerationis species proprijs distingui uobis: Dica mus si placet primam dispensatiua: secundā estimatiua: tertiā speculatiua. Horū noim rationes, diffinitiones de clarabunt. Dispensatiua est cōsideratio sensibus sensibilib; busq; rebus ordinate & socialiter utens ad praemendū deum. Estimatiua est cōsideratio prudenter ac diligenter quaeq; scrutans & ponderans ad uestigandū deū. Specu latiua est cōsideratio se in se colligens, & quāru dūmstus ad uatur, rebus humanis ex mēs ad cōtemplandū deum. Puto uigilāter aduersus aliarū hanc esse fructum: ceteras si non referātur ad istam, quod dicitur uideri posse, sed nō esse. Et prior quidē absq; intuitu huius modū scribit, &

Roma. 1.

Ioan. 6.

Actua.

Medita.

2. Co. 12.

2. Co. 5.

nihil metit. Sequens uero nisi ad ista se dirigit, uadit, sed non euadit. Ergo qd prima opat: secunda odorat: tertia gait. Ad que in gustu perducit & cetera, est tardius. Nisi q prima laboriosus: secunda quietus peruenit. Dixisti inquis satis qua ascendat: etiam quo ascendendum dicere habes. Falleris si id speras: ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor Ibidem hois non ascendit: Nobis inquit reuelauit de per spiritu tum suu. Ergo que supra sunt, non uerbo docentur, sed spiritu reuelant. Veru qd sermo no explicat, consideratio querrat, oratio expectat, mereat uita, puritas assequatur. Sane eorum ammonitus que supra sunt, no te existimas mitti a me: suspicere sole, lunam, stellas, non ipsum firmamentu, non aqnas que super celos sunt. Ista siquid e oia est supra loco, pco infra sunt, & dignitate nature. Sunt enim corpora. Tui portio sps est: quo superius quippiam frustra queris, qd no sit spiritus. Porro spiritus est deus: sunt & angelus sancti, & hi supra te. Sed deus natura, angelus gratia superiores sunt. Vni siquid tui & angeli optimi ratio est. Deus uero non su aliquid optimu habet, unum optimi totus. Is, & qui cum eo sunt beati spiritus: tribus modis uelut uis totidem, nostra sunt consideratione uestrigand. opus, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi imitatur, fides autoritati: opinio sola uerisimilitudine te tuetur. Habent illa duo certam ueritate: sed fides clausam & inuoluta: intelligentia nuda & manifesta. Ceterum opinio certu habet, uerum per uerisimilitudinem querit potius quam apprehendit. Omnis in his cauda cofatio: ne aut incertu opinionis fides figat: aut qd firmu fixuq: est fidei. opinio reuocet in questionem. Et hoc scd d, quia opinio si habet assertionem, temeraria est: fides si habet hestitationem, infirma est. Item intellectus si signata fidei teter frumpere, reputatur effactor, scrutator maiefatis. Multa sua opinione intellectum putauerit, & errauerit. Et qd opinio potest putari intellectus: intellectus opinio no potest. Vnde hoc accidit: profecto quia hanc falli & fallere potest: ille no potest. Aut si falli potest, intellectus no fuit, fed opinio. Verus nempe intellectus certa habet non modo ueritate, sed ueritate ueritatis. Intellectus est rei. Post intellectus singularia hęc ita diffinit. Fides est uoluntaria quedam opinio & certa prelatio necdū pro palare ueritatis. Intellectus est rei cuiuscumq: inuisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est quasi p uero habere aliqd qd falsum esse nescias. Ergo ut dixi, fides ambigui no habet: aut si habet, fides non est, sed opinio. Quid igit distat, ab intellectu? Nepe qd est no habet incertu non magis quam intellectus: habet tamen inuolutu: quod no intellectus. Deniq: quod intellexisti, no est de eo quod ultra querat: aut si est, no intellexisti. Nil aut malum scire, quam que fide iam scimus. Nil supererit ad beatitudinem, cu que ia certa sunt nobis, erunt aque & nuda. His ita expeditis: age iam dirigatur consideratio in ea que sursum est. Hierusalem mat nostra: ac totis tribus memoratis uis caute & uigilanter inuestigemus inuestigabilia: quatenus tunc licet, uel magis quatenus nobis donabit. Et primo quide ciues sps esse illic: potentis, gloriosos, beatos, distinctos in personas, dispositos in dignitates, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in generatione suo, corpore aethereos, immortalitate perpetuos, & passibiles, non creatos, sed factos: id est gratia, non natura, mere puros, affectu benignos, religione pios, castimonia integros, unanimitate idiuuiduos, pacifice uos a deo conditos, diuinitis laudibus & obsequiis deditos. Hęc oia legedo cōperim, fide tenem. Quaquā de corporibus horu modo unde sint: sed an aliquatenus sint: hęc etia aliquid quorū. Vnde si quis iter opinabilia magis id ponendum censerit, no cōtendo. Porro intellectus predictos, no fide, no opinione, sed intellectu captimus: qd no possunt huius expertes, & dei simul participes esse. Sunt & noia quedā nota nobis sicut ex auditu per que haru beatitudinem, etia que no lūqdō mortalū percipit auditus) officia, merita, gradus, ordines, utiq: a nobis conici & discerni queunt.

Sedem quod ex auditu non est: iam no ex fide. Nam fides Rom, 10 ex auditu. Itaq: opinatio ista dixerimus. Ad qd em celestium noia immorauerunt: si ne opinari quide falsa fide aliquid licet, de rebus quaru noia sunt: Angeli, archangeli, uirtutes, potestates, principatus, dñitates, throni, cherubim, seraphim: hęc noia. Quę signifiata coru: Nullane inter illos spiritus? q simpliciter angeli, & eos q archagel nuncupant, distat. Quid ergo tibi uult gradalis distinctio hęc? Putem angelos dici (nisi tu cōueni) aliqd Angelos cōsiderasti) qui singulis singulis hoib: dati creduntur in Hebr. 1. in ministeriū, sicut Pauli doctrinā, ppter eos q hereditate capiunt salutis. De quibus saluator: Angeli eoru semp uis Mat. 18. dent faciem patris. Putemus hīs pcesse archagelos: qui archan cōsij mysterioru diuinoru, no nisi ob pcepas & maxigeli, mas causas mittunt. E quibus magni ille archagelus Gabriel missus legitur ad Mariam: ob causam utiq: qua mater esse non potuit. Putemus super istos uirtutes esse: quoru Virtutu uel opere signa & pdigia in elemētis siue elemētis res, tis facta apparēt, ad cōmōitionē mortalium. Inde est fortassis qd in euagelijs legas: Erūt signa in sole & luna & Luc. 21. stellis: paulo post habes: Nā uirtutes celoru mouebunt. Hi nimiru sps, per quos signa sūt. Putemus potestates Potestas superiores istis: quaru uirtute potestas tenebraru cōpns res, mitur: & coeret malignitas aeris hui: ne quāru uult no ceat, ne malignati nisi ut proffit possit. Putem principatus Principatus hīs quos: prelatos: quoru moderamine & sapientia oia patuis in terris principatus cōstituitur, regit, liminat, trāserit, multatur, mutat. Putem dñitates ad eū cūis supēnere Dñitates prelati ordibus, ut respectu horu ceteri uideant oēs nes, administratoru sps: & ad istos tanquam ad dños referri regimina principatum, ut amnia potestati, operatiōis uirtutū, reuelationis archageloru, curā & potētia angeloru. Putemus thronos alto etiā ab his enolasse recessu, q Throni, ex eo q sedent, throni dicuntur: & ex eo sedēt, q sedēt in eis deus. Neqen sedere in eis qui no sedere possēt. Quęris qd illa sentia sessio: Summa trāquillitas, placidissima serenitate, pacē que exuperat oēm intellectū. Talis est q sedet in thronis dñs sabaoth, iudicās oia cū trāquillitate: placidissim, serenissimus, pacatissimus. Et tales sibi cōstituit thronos simillimos sibi. Putemus cherubim, ex ipso Cheru sapientie fonte ore altissimi, haurientes & refundētes fluētia bīm. scientie, uniuersis ciuib: suis. Et uide neis sit que propheta loquebat, fluminis impetus letificās ciuitate: def. Psa. 45. Putem seraphim, sps totos diuino igne succēfos, succēdere uniuersa, ut singuli ciues, singula sint lucerne ardētes, & lucētes. Ardentes charitate, lucētes cognitione. O Eugent quam bonum est nos hęc esse, quam fore meli: si qn tū totū sequamur quo ex pre pcesim. Præcedim ajo & ne ipso qd toto, sed parte, & parte modica nimis. Affectus iacet mole corporea prægnanti: & luto hæretur de siderijs: sola interm arida & tenuis cōsideratio præuolat. Et tū ex tātillo quod iam dat, libet exclamare: Dñe dilex Psa. 25, decorē domus tuę, & locū habitationis glorie tuę. Quid si tota se colligat aia, & reductis affectibus e cunctis locis qb: captiui tenent, timēdo qd no oportet, amādo que no decet, dolēdo uane, gaudēdo uanū, cū his ineat tota libertate uolatu, pulset cū ipetu sps, & in pinguedine grae sillabat: Nōme cui cōcepit circuire lucidas mansiones, & sinū, illū etiā Abrahę curiosu pscrutari, & sub altari qd cūq: illud est martyri reuolere aias. In prima stola scd am patētissime exoptates: multo magis tūc instabat loquēs cū propheta, Vni pēti ad dño, hęc requirit, ut inhabitē in do Psa. 26, mo dñi oibus diebus uite mex, ut uideam uolūtatem domini, & uisite tēplū eius. Quidni sibi uideat cor dete qd ni tibi probetur que sit uoluntas dei bona & beneplacē & pfecta? Bona in se, placēs in effectibus, beneplacē fructibus, pfecta pfectis & nihil ultra querētib: Patēt uiscera mīe, patēt cogitationes pacis, diuinitis salutis, mystēria bonę uolūtatis, benignitatis arcana: quę clausa mortali bus etiā ipis electis suspēta sunt. Id quidem salubriter, ne desinant timere, dum necdum dignē amare idonei inueniuntur.

inueniuntur. Cernere est in his qui seraphim appellantur, quomodo amet qui unde amet non habet, sed est, & qui nihil horum que fecerit odit: quos saluandos fecit, quos uocat, quos prouocat, quos amplexat, quos dilectus electus inuentus & paleas ignorantiaru eius ignis illic cōsumens, ipsam sibi purgatissimā, & suo amore dignissimā reddat. Cernere est in cherubin q plenitudo scientie dicitur deū sciētiarū diū esse: qui solus solam nesciat ignorantiā, qui totus sit lux: & tenebre in eo no sint ullę: totus sit oculus, & qui minime aliquid fallit, quia minime claudis: qui extra se non querat lumē cui aduocat ut uideat: ipse q uidet, ipse unde uidet. Cernere est in thronis quam no suspēct omni minime cetera iudex sedeat in his, q circūuēnre nolit, circūuēniri no possit: qpe q sit amas & uidēs. Nec nacet sessio: trāquillitatis in igne est. De uultu suo iudicū meū prodeat opto: cui inquit amonē error abstinet, abstinet & perturbatio. Cernere est in dñitatibus quante sit dñs maiestas, & pūllans. Cernere est in uirtutibus una ubiq: equaliter pfectio esse uirtutū, per quā oia, iusticię, efficiat, inuisibilē inuolūta, oia tū mouēre uoluit, tenētē fortiter. Quę cū in minus uisitata effēta apud mortales eruperit, miraculū sine prodigia uocat. Cernere postmodum & mita: ti est in angelis & archagelis ueritate atq: experientia uocis illius: qm ipsi cura est de nobis, q talū nos & tantorū no desinit inuadere uisitationibus, instruere reuelationibus, suggestionibus cōmone, sed uolūtate solariari. Hęc oia cōtulit illis ipiritibus ipse qui cōdedit illos, unius atq: idē summi sps: diuident singulis prout uult, hęc operatur in illis: hęc dedit operari & illis: fed aliter. Ardent seraphim, sed igne dei, uel potius igne deo. Quod picipu est in eis, amant, sed non quantum deus: nec quō. Lucent cherubim, & scientia eminet, fed participio ueritatis: ac per hoc no ut ueritas, nec quātū. Sed et throni: fed in fideiōis beneficio. Iudicāt & ipsi cū trāquillitate: sed no ad mensurā modum pacis pacantis, pacis que exuperat omni sensum, Dominatur dñitates: fed sub dño dñatur: fed feruēt pariter. Quid hoc ad summū sempiternū, singularem dñiū? Præsent principatus & regum: fed regum & ipsita ut regere illa no norunt, si regi deserunt. Præcellit in potestati: fortitudo fed cui debet qd fortes sunt: & aliter est fortis, & plus. Nec tam fortis quam ipsa fortitudo est. Virtutes pro suo ministerio & potētatu fatagūt excitare corda torpētia hoium, inuolutiōē signorū: uirtus uero in eis manens ipsa facit opera. Facit & illa: fed in comparatione eius no facit. Deniq: tantum interest, ut quāsi singulariter propheta dicat ad eū: Tu es deus qui facis mirabilia. Et item de eo: Qui facit mirabilia magna solus. Ad sunt angeli & archangeli, sed ille germano nobis, qui non modo adest, fed inest. Qd si dicas posse inesse & angelū: no inuicior. Memini scriptū, Et angelus qui loquebatur in me. Atqui differētia & in hoc. Inest angelus suggerēs bona, no igerēs inest hortas ad bonū, no bonū creās. Deus sic inest, ut afficiat, ut infundat, uel potius ut infundatur & participet: ita ut unum proinde cū nostro spiritū esse dicere quis no timuerit: est non unā personā, unam substantiā. Habes enim: Qui adhaeret deo, unus sps est. Angelus ergo cū aia, deus in aia. Ille ut cōtubernalis aie inest: deo ut uita. Itaq: sicut aia uidet in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in faucibus gustat, tūgit in toto reliquo corpore: sic deus diuersa in diuersis spiritibus operatur: uerbis gratia, in aliis amātem se exhibēs, in alijs agnoscētē, in alijs alia facietē: sicut uniuersū, in alijs manifestatio sps ad utilitatem. Quis est iste tam communis in uocibus, tam longe in rebus: Quō quē nostris loquimur uerbis, in sua recōditus maiestate nostros penitus & aspectus cernit, & affectus: Audi ipsum qd lo

quatur hoibus. Sicut exaltatur caeli a terra, sic exaltatur. Et al. 55. sunt uix me a uis uestris, & cogitationes meæ a cogitationibus uestris. Dicimur amare, & deus: dicimur nescire, & deus. Et multa in hunc modum. Sed deus amat ut charitas, nouit ut ueritas, sedet ut æquitas, dñat ut maiestas, regit ut principū, tuet ut salus, operatur ut uirtus, reuelat ut lux, assilit ut pietas. Quæ oia faciunt & angeli, facimus & nos, sed longe inferiori modo, no utiq: bono qd sumus, sed qd participamus. Nūc iam transi sps istos, si forte cū sponā dicere possis & tu: Paululu cū pertrāsisse Cant. 3. eos, inueni que diligit aia mea. Quis est? Non sanē occurrit meli? quā q est. Hoc ipse de se uoluit respōderi, hoc docuit, dicere Moyse ad populū, ipso qd inuigēre: Qui Exod. 3. ē, misit me ad uos. Merito qd. Nil cōpetēti æternitati, que deo est. Si bonū, si magnū, si beatū, si sapientem, uel quicq: tale de eo dixeris, in hoc uerbo inflaurat, q est. Nepe hoc est esse, qd hęc omnia esse. Si & centum tanta addas, non recessisti ab esse. Si ea dixeris, nihil addidisti. Si no dixeris, nihil minuisisti. Tā si uicisti hoc tā singulare tam summū esse: nōme in cōparatione hui: qd hoc no est, iudicās potius no esse quā esse. Quid tūc deus? Sine quo nihil est. Tā nihil esse sine ipso, quā nec ipse sine te potest. Ipse sibi, ipse oib: est. Ac per hoc quod amō solus Ioan. 3. est ipse, q suū ipse est & oim esse. Quid est deus? Principiu. Et hoc ipse de se respōsum dedit. Multa in rebus dicitur principia: fed respectu posteriorū. Alioq: si ad aliqd pcedēs respicias, ipsū potius principiu dabis. Quāobrē si querat uerū simplex principiu, inuenias oportet quod principiu non habuerit. Ex quo uniuersum cepit, ipsum pfecto minime cepit. Nā si cepit, aliud de cōcepto necesse est. A se ei cōcept nihil. Nisi forte qd putauerit, si no erat dare sibi potuisse ut esse iciperet, aut fuisse aliqd atrequā esse. Qd utriq: q ratio no cōsentit, constat nihil sibi meti extitisse principiu. Qd uero aliud principiu habuit, primū no fuit, Verū ergo principiu nequaquā cepit: fed totū ab ipso cepit. Quid est deus? Qui secula nec accesserit, nec decesserit, nec coeterna tū. Quid est deus? Ex quo oia, per Rom. 11. quę oia in quo oia. Ex quo oia creabūnt, non feminatū liter. Per quę oia ne aliu authorē, at quali opificē arbitris. In quo oia, non quāsi in loco: fed quāsi in uirtute. Ex quo oia tāquā uno principio auctore oim. Per quę oia, ne alterū inducat principiu artificem. In quo oia, ne tertiu iudicat, locus. Ex quo oia, no de quo: quia no ē materia deus. Efficēs causa est, no materialis. Frustra philosophi materia querūt, non eguit materia deus. No em officia queriuit, non artificē. Ipse per se, in se oia fecit. Vnder: De nihilo. Nā si ex aliquo fecit, illud non fecit, ac p hoc nec oia. Abstet ut de sua incorrupta incorruptibilib: substantia tam multa fecerit, est bona corruptibilia tū. Queris si i ipso oia, ipse ubi: Nihil non minus inuenio. Quis capiat locus? Queris ubi no sit? Ne hoc qd dixerit. Quis sine deo locus? In cōprehēnibilis est deus: fed no parū apēn disti, si hoc tibi de eo compertū est, q nusquam sit, qui no claudis loco: & nusquā tū no sit, qd no excludit loco. Suo aut sublimi atq: in cōprehensibili modo, sicut oia in ipso sic ipse in oibus est. Deniq: (sicut ait euangelista) in modo erat. Alia uero ubi erat antequā mūd: fieret, sibi est. No Ioan. 1. est q querat ultra, ubi erat, præter ipsum nihil erat. Ergo i seipso erat. Quid est deus? Quo nihil meli cogitari pot. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliqd qd deo sit, & quod deo no sit. Hoc em sine dubio meli. Quō no melius deo, si deus non est, quod dat deo ut sit. At meli illa diuinitate qua dicitur deū esse, no alium quā deū esse fatemur. Non est ergo in deo, nisi deus. Quid inquit Negas deū habere diuinitate? Non: fed quod habet, hoc est. Negas diuinitatem deum esse? Non: fed no alia quā que ipse est. Aut si tu aliam inuenisti, adiuuet me trinitas deus: aduersus illā tota me cōtumacia erigo. Quaternitas orbē disternat: no signat deitate. Deus trinitas est, de tritium singulari personarū. Si quartam diuinitate adhicere placet: iterum ego hęc que deus no est, peruersam nihil mē

Luc. 4.

nime adoranda. Puto q tu. Nempe dominu deum tuum adorabis, & illi soli seruis. Gloriosa uero diuinitas, que sibi honore non audeat arrogare diuinu. At meli quartu hoc oino respuitus, quam sine honore recipiam. Multa dicuntur esse in deo: & quide sane catholicos, sed multa unu. Alioqn si diuerfa putem: no quaternitate habueris sed centenitate. Verbi causa. Dicimus magnu, bonum, iustum, & innumera talia: sed nisi oia unum in deo, & cum deo cõsideres, habebis multiplicẽ deum: Mihi uero non deest quod cogitẽ melius eiusmodi deo tuo. Queris qd? Mera simplicitas. Vero iudicio, natura simplex multiplici antefert. Scio quod ad id respondere solent. No multa (inquirit) sed unam tantum diuinitatẽ que oia illa sunt, deo ut sit cõferre asserim. Asseritis ergo & si no multiplex em, duplicem deũ: non ad merum simplex peruenistis: neq; ad id, quo melius cogitari non potest. Tam non est simplex quod uel inuenit obnoxium formæ quàm nec uirgo uel uni cognita uero. Securus loquor ne is quidem qui uel duplex est, erit me. Habeo enim meliore. Esto q huic numero & multiplici anteponom, sed planẽ præ simplici sperno. Meus deus ipse catholicus est. Tam nõ ha bet hoc & illud, quàm nõ hæc & illa. Est qui est non que est. Purus, simplex, integer, perfectus, cõstans sibi nihil de temporib; nihil de locis, nihil de rebus trahẽs in se, nihil ex se deponẽs in eis, nõ habẽs quod ad numerũ diuidat: nõ que colligat ad unũ. Vnum quippe est: sed nõ unũ. Non partib; cõstat, ut corpus: nõ affectibus distat, ut aia: nõ formis substat, ut omne qd factũ est. Sed neq; formæ ut sitis usum est. Magna laus uidelicet deo, ut se ab infirmitate uindictet, forma una esse cõtentũ. Hoc est dicere, eerte ra pluribus, deũ nõ nisi unũ debere quod est. Quid? Cui? beneficio sunt que sunt, ipse pro suo esse alterius beneficiõ inclinabit: Laus ista (ut uulgõ dicit) blasphemã uas let. An nõ pluris est nullo indigere, quàm unõ? Habe re ueritatem deo, ut qd pluris est, illi tribuas. Si cor tuũ usq; huc ascẽdere potuit: deũ tuũ infra quomodo collocabit? Ipse sibi forma, ipse sibi essentia est. In hoc interim gradu suspicõ illi. & si alter potior appareret, illi potius darẽ. Nã quid uerendũ ne cogitatio transuolat illum? Quam tũcũq; in altũ proficiat, ultra est. Infra quod homo cogi tate possit altissimũ querere, ridiculũ fuit, statuerẽ, impiũ.

Plal. 65.

Ultra, nõ estra querendus est. Ascende si adhuc potes ad cor altius: & exaltabitur deus. Nõ est format? de? forma est. Non est affectus deus, affectio est. Non est compositus de?, meri simplex est. Et ut liquidõ noueris quid simplex dicam: idẽ quod unũ. Tam simplex deus, quàm unus est. Est autem unus, & quomodo aliud nihil. Si dici possit, unissimus est. Vnus est sol, q non sit alter: una luna, quod æque altera non sit. Atq; id quidem deus: sed plus. Quid plus? Vnus est etiã sibi. Et hoc uis tibi declarati. Idem est semper: & uno modo. Non sic unus sol, non sic una luna: clamat uterq; nõ esse se unũ sibi. Ille motib; illa & defec tũb; suis. Deus aut nõ modo unus sibi: & in se unus est. Nihil in se, nisi se habet. Non ex tempore alterationẽ ha bet: nõ in substantia alterationem. Hinc de eo Boetius: Hoc uere unũ, in quo nullus est numerus: nullum in eo aliud præter id quod est. Neq; enim subiectũ fieri potest: forma enim est. Compara huic unõ omne quod unũ dici potest: & unũ nõ erit. Trinitas est: tũ deus. Quid ergo? Desitru mus quod dictũ est de unitate, quã inducim? trinitatem? Non sed statum unitatẽ. Dicimus patre, dicim? filiu, dicimus spiritũ sanctũ: nõ tũ tres deos: sed unũ. Quid sibi uult iste (ut sic loquat) absq; numero numerus? Si tria, quomodo nõ numer? Si unũ, ubi numerus? Sed habeo (inquis) qd numerẽ, & quid nõ numerẽ? Substantia una, est, personæ tres sunt. Quid mirũ, qd uel obscũtũ i hoc? Nihil, si personæ seorsum à substantia cogitẽt. Nõc uero cũ tres illæ personæ illa substantia sint, & illa una substantia tres illæ personæ quis numerũ neget? Nã uerẽ tres sunt. Quis numeret tamen? Nã uerẽ unũ sunt. Aut si tu facile explicatu id putas dicens tres, dicito quid numerasti?

Boetii.

Naturas: una est. Essentias: una est. Substantias: una est. Destates: una est. Nõ hæc, sed personas numero inquis. Quæ nõ sint illa una natura, illa una essentia, illa una sub stantia, illa una diuinitas. Catholicus es, minime hoc da bis. Personarũ proprietates, nõ aliud quàm personas, ip sas q; nõ aliud quàm unũ deũ, unã diuinã substantiã, unã diuinã naturã, unam diuinã & summã maiestãtẽ, fides ca tholica cõstetur. Numera ergo si potes aut sine substan tia personas, quæ ipsa sunt: aut sine personis pprietates, quæ ipsæ sunt. Aut si diuidere quis conerit uel personas à substantia, uel proprietates à personis: cõscio quomodo trinitatis se profiteri cultore possit, qui in tantã rerũ nu mero sitatẽ excesserit. Dicamus itaq; tres sed nõ ad præ iudiciũ unitatis. Dicamus unũ, sed nõ ad cõsufionẽ trini tatis. Neq; em nomina uacua sãnt: nec absq; significãtia cassæ uoces. Sabellianũ hoc. Querit q; quomodo illud quod catholicũ esse dicim?, possit esse: sufficit ei tenere sic esse. Atq; hoc nõ ratiõ peripicũ, nec tamẽ optinõni ambigũ: sed fidei perfualum. Sacramentũ hoc magnum est: & quide uenerandũ, nõ scrutandũ. Quomodo plurali tas i unitate, & hæc unitate: aut ipsa in pluralitate? Scru tari hoc temeritas est, credere pietas est, nõ se uita, & uita æterna est. Vnde si opera: precũ cõtes õ Eugeni, pcurat nũc cõsideratio multa hæc, quo emnẽtia huius singula rĩs unũs, fiat euidentior. Est unitas quæ collectiua potẽt dẽi, cũ uerbi causa multi lapides faciũt aerium unum. Est & unitas constitutiua, cũ multa membra unũ corpus, uel multæ partes unũ quodcũq; totũ cõstitũt. Est & conu gatiua, qua fit ut duo iam non duo sint, sed una caro. Et est natiua, qua aia & caro unus nascitur homo. Est unitas potestatiua, qua homo uirtutis, nõ instabilis, nõ dissimilis, sed unũs sibi met semp nitit inuenit. Est cõsentanea, cũ per charitatẽ multorũ hoim est cor unũ, & aia una. Est & uotiua, cũ aia uotis oibus adherẽs deo, unũ spũs est. Est & dignitatiua unitas, qua limus noster à dei uerbo in unam assumptus est persona. Verũ hæc oia quid ad illud summũ, atq; (ut ita dicam) unice unũ, ubi unitatẽ cõsub stãtialitas facit? Huc unũ quoduis illorũ si assumis: erit quoquo modo unũ: si cõparatõ, nõ cõparatõ, nõ. Igit̃ inter oia que recte unũ dicunt, arcem tenet unitas trinitatis, qua tres psonæ una substantia sunt. Secũdo loco illa præcellit, qua ecõuerso tres substantiæ una in Xpo persona sunt. Porro hæc & quæcũq; alia dici una possunt, summæ illi? unita tis imitatioẽ, nõ cõparatõ, una appellari, uera sobria q; pbat cõsideratio: Nec abdicimur ab hæc unitatis pfectio ne, assertionẽ trini: cũ in hac trinitate nõ recipiam? multæ plicitatẽ, sicut nec solitudinẽ in unitate. Quamobrẽ cum dico unũ, nõ me trinitatis turbat numer? q; essentia nõ multiplicat, nõ uariat, nec partit. Rursum cũ dico triã, nõ me arguit inuitũ unitatis, quæ illa quæcũq; triã, seu illos tres nec in cõsufionẽ cogit, nec in singularitatẽ redigit. Idẽ me sentire fateor & de illa unitate, cui fm ab ista inter cetera una honorẽ dedi. ¶ Dico i Xpo uirgãm, aiam, & car nem, sine cõsufionẽ essentiarũ unã esse personã: & ite absq; præiudicio personalis unitatis in sua numero sitate mane re. Nec negauerim hæc ad illud quoq; gen? unitatis per tinere, qua aia & caro un? est hõ. Decuit q; familiã? similitudẽ: cũ hois cõuenire cõsufutionẽ, q; p hoie cõs titutũ est sacramentũ. Decuit & cũ summa quæ in deo est, & deus est unitate cõgrueret: unõ ibi tres personæ una essentia: ita hic cõuenientissima quãdã contrarietate tres essentia sint una psona. ¶ Vidẽne pulchre intri utraq; unitatẽ hæc collocari, in eo utiq; q; cõstituit? est mediator dei hoisq; hõ xps Iesus? Pulcherrima in quã cõuenientia, ut salutare sacramentũ cõgrua quãdã similitudinẽ ambobus respõdeat, & saluanti uideat, & saluato. Ita hæc unitas duarũ consistens media unitatũ, alteri succumbere, alteri præeminere cognofcit, quanũ superiore inferior, tãtũ inferiore superior. Tantã deniq; tãq; expãsum unionis um in se præferat ea psona in qua deus & hõ unũ est christus: ut si duo illa de se inuicẽ pãces, nõ erraueris deum uideat

Modi unitas nouem.

Ita.

Ita.

licet

Marc. 1.

Mat. 15.

Luc. 11.

Esai. 11.

Thre. 3.

Hæc hominẽ, & hoim deũ, uerẽ catholicẽq; promiscans. Non aut similit̃ uel carnẽ de aia, uel aiam de carne, nisi absurdissime prædicas: est similit̃ aia & caro unus fit homo. Nec mirũ si nõ æque potis aia sit sua illa uitali, est nõ parum ualida intẽtione cõuicere atq; suis affectibus astringere sibi carnẽ, ut sibi diuinitas hoim, illũ qui præ destinatus est filius dei in uirtute. Longa catena, & fortis ad stringendũ, diuina prædestinatio, ab æterno est enim. Quid loq; æternitatem? Quid diuinitatẽ potẽt? Inde est q; nec morte incidente uillatenus intercidit hæc unitas potuit, est carne & aia ab inuicẽ separati. Et fortassis hoc sensit ille, qui se indignũ professus est soluere corrigiam tigit separatio, potuit unitas discernere, permanẽti in totis tribus. Siue cõiunctis siue difsimis duob; nishio mĩnus perseuerauit in trib; unitas psonalis. Aequẽ unus christus, unaq; persona, uerbum aia, & caro etiã mortuo hoie perdurauit. In utero uirginis (ut sentio ego) conu mixtio hæc & fermentatio facta est, ut fultio quæ mĩ scuit & fermentauit. Nam fermentũ nõ immeritõ fortasse dixerim fide Marie. Planẽ beata quæ crediti qm̃ perfo rta sunt in ea que dicta sunt etiã dño. Perfecta autem non essent, si quomius iuxta uerbu dñi esset fermentũ totũ, & perpetuo fermentũ, seruans nobis tam in morte quàm in uita, pariter unũ atq; integrum mediatore dei & hoim cũ sua deitate hoim Iesum Xpm. ¶ Aduertere est in hoc admira bilis sacramentũ iuxta numeri factorũ, mirã & de ceptissimã distinctiõis gradus. Nouũ, antiquũ, æternũ. Nouũ, antiqũ, quæ de nihilo facta creatur, cum in fusa. Antiquum, carnem, quæ a primo usq; hoim (id est ex Adamo) traducta cognofcitur. Æternũ, uerbum, quod ab æterno patre cõexternũ illi, gentium indubitata ueritate asseritur. Et in his triplex (si diligenter aduertas) diuina potẽtiẽ genus, q; factum sit de nihilo aliquid, de uerbo nouũ, æternũ, beatumq; de datano & mortuo. Quid hoc ad nostrã salutẽ? Multũ per omne modũ. Quom quidẽ q; peccato redacti in nihil, per hoc quoddammodo iterato creati fumus, ut simus intũ illi quod creaturẽ eius. Dein de q; ueritã feruitute in libertatẽ filiorũ dei translati, i nouitate spũs ambulamus. Postremõ q; de potestate tenebrarum uocati, ad regnũ gloriæ translati, in quo iam & cõsiderare nos fecit in Xpo. Alieni sint à nobis qui Xpi à nobis carnẽ alienam inuicẽ, nouã creaturã i uirgine, & nõ de uirgine sumpta, inapte asserẽtes. Pulchre propheti cus spũs loq; ante occurrit huic sententiã, imo blasphemie impiorũ. Egredietur (inquis) uirga de radice Jesse & flos de radice eius ascendet. Dixisse poterat, & flos de uirga: sed maluit de radice: ut uide uirgam, inde florem duxisse originem demonstraret. Inde igitur sumpta caro, unde orta uirgo: nec noua in uirgine, quæ prodit ex ra dice. Eorte subthomacaris, si adhuc pergitimus querere quid est deus: tum quia toties iam quæsitũ est: tum quia distidit inuẽtũ. Dico tibi pater Eugeni, solus est deus, qui frustra nunquã queri potest, nec cũ uicini nõ potest. Doceat te de hoc experimentũ tuũ, aut si nõ, expõto credi to nõ mihi, sed sancto qui ait: Bon? es dñe spiritus in te, aie quærenti te. Quid ergo est deus? Quod ad inuicẽ unum spectat, finis. Quod ad electionem, salus. Quod ad se, ipse nouit. Quid est deus? Voluntas omnipotẽs, beueno lentissima uirtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, creans mentes ad se participandum, ut uiscans ad sentendum, afficẽs ad apperendum, dilatans ad capendum, iustificans ad promerendum, accendens ad zelum, fecundans ad fructũ, dirigit ad æquitatẽ, formã ad beneuolentiã, mo derans ad sapientiã, uoborã ad uirtutem, uisitã ad consolatiõẽ, illuminã ad cognitiõẽ,

perpetuus ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circũdans ad securitatẽ. Quid est deus? non minus pona peruerforũ, quàm humilium gloria. Est em rãtionabilis quædã æquitatis ditẽctio inconuertibilis atq; inclinã bilis: quippe attingens ubiq;: cui illa omnis prauitas, cõ turbetur necesse est. Quid nã hanc omne tumidũ uel dõ stitũ impingat, & cõquassetur? Vx uiruerõ qd obufũ forte off'nderit, cedere nescia restitudo. Nam & fortitudo est. Quid inquis uoluntatibus tam contrariũ & aduer sum, quàm semper conari, impingere semper, & frustra? Vx oppositi uoluntatibus, solam suã profectõ auerfõis referẽtib; pena. Quid tam penale, quod semper uelle quod nunquã erit: & semper nolle, quod nunquã nõ erit? Quid tam damnatũ, quàm uoluntas additã huic necessitatẽ uolendi nolendiq;, ut ad utrũlibet iam sicut nõ nisi pe uerfe, ita non nisi misere moueatur? In æternũ nõ obtinẽt bte quod uult: & quod nõ uult, in æternum nihilominus sustinebit. Digne oino, ut qui ad nihil afficitur unquam quod deceat, ad nihil unquã qd libeat euadit. Quid hoc facit? Rectus dñs deus noster, qui & cum peruerso peruer titur. Nũquã rectõ prauõq; cõueniet. Hæc em sibi inuicẽ aduersantur, est non inuicem lædant. Læso inuicẽ est, abfit ut dei. Durũ tibi est, inquit, cõtra simũlũ calcitrare: hoc est, non stimulo durum, sed calcitranti. Est & turpiõ pena deus. Lux est enim. Et quid tam inuisum obscens fragitiosũq; mētib;: Profectõ omnis q; male agit odit lu cem. Sed dico: Nunquid nõ poterit declinarẽ? Minime omnino. Lucet ubiq;, est non oibus. Deniq; in tenebris lucet, & tenebræ eam non cõprehederit. Videt tenebræ lux: cui hoc est uidere, quod luceret: sed nõ uicissim à tene bris ipsa uidet, quia tenebræ eam nõ cõprehendunt. Et uidet ergo, ut cõfundantur, & non uident ne consolentur. Nec modo à luce, & in luce uident. A quo uel à qb; ab omni uidente, ut pro multitudine inuentum sit consusio multa. At nullus de tanta numero sitate specantũ molestor oculus, suo cuiusq;. Nõ est aspectus siue i celo siue in terra, quem tenebrõla conscientia suffugere magis uelit, minus possit. Nõ latet tenebræ uel seipfas. Sed uidet que aliud nõ uident. Opera tenebrarũ sequuntur illas: nec est quo se abscõdant ab illis: ne in tenebris quidẽ. Hic est uermis qui nõ morit, memoria præteritorũ. Semel fact? uel potius inuatus per peccatũ, hæc fit firmiter, nequaquã deinceps auellendus. Nec cessat rodere conscientia: cãq; passus ita utiq; inconsumptibilis, perpetuat uitam. Horreo uermẽ mordacem, & mortem uiscacem. Horreo incedere in manus mortis uiuentis, & uitæ morientis. Hæc est secunda mors: que nunquam perocidit: sed semper occidit. Quis det illis semel mortẽ & nõ moriantur in æter num? Qui dicunt nõ tibus, cadite super nos: & collibus, operite nos: quid nisi mortẽ mortis beneficio aut finire, aut eadere uolunt? Deniq; inuocabunt mortem, ait, & Apo. 9. non ueniet. Intuere id clarus. Constat immortale animã esse, nec aliquando absq; sua memoria inuere, non aut mam aliquando esse cõtingat. Itaq; durante aia, durat & memoria. Sed qualis? Fœda flagitiis, horrida factioribus, uanitate tumida, cõceptu hispida, & neglecta. Quæ priora, transferit, & nõ transferunt. Trãserunt à manu, sed nõ à mente. Quod factum est factum non esse non potest. Profunde est facere in tempore fuit: sed fecisse in sem pternum manet. Non transibit cum tempore, quod tem pora transit. In æternũ ergo necesse est cruciet, quod per peram te egisse in æternum memneris. Experiri erit hoc ueritatẽ uocis illius. Arguam te, & statum contra factem tuam. Dominus locutus est, cui omne aduersum, & sibi aduersari necesse est, ut sit sera querela, O ciusus hõ, minimum, quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum inimicẽ ipsi grauis? Ita est õ Eugeni: non potest deo esse cõtrariũ quid, & sibi met coherere: sed qui arguet à deo, arguetur & à seipso. Non est sanẽ tam tũc q; aut ueritatẽ distimulet ratio, aut rãtiõis inuẽtũ animã declinet, mem bris a uulsa corporeis, & in sese collecta. Quo em id ualeat

Actu. 9.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Esai. 66.

Luc. 23.

Apo. 9.

Pla. 49.

Iob. 7.

foris cōclūsis q̄ i morte sensibus, per quos utiq; curiositas exire, & sic se relebat in ea quæ præterit mūdī sūt figuræ. Vides turpib⁹ n̄hīl deesse ad cōsuetudinē pro ducētur speculū fieri deo, angelis, hoībus, sibi ipsi: O quam male mal' omnes locati sunt: utiq; oppositi torrēt hūc dīrecte æquitate; & hūc lūmīnū p̄p̄alate ueritatē exposūt. Nōne hoc est perperuo rudi, perpetuōq; con fundi? Duplīcī cōtrīctōe, aut ille, cōtere eos dīe deus nō ster. Quid est deus: Longitudo, latitudo, sublimitas, & p̄ fundū. Quid inquis? Tenemus te quaternitatis (quam abominat⁹ es) professore: mīnime. Abominatus sum, & abominor. Vīsus sum protulisse plura: sed unum est. Vn⁹ deus signat⁹ est pro captu nostro, nō pro suo statu. Dīuisus est hīc: nō illē. Voces diuersæ, semitæ multæ: sed unum per eas signūcat: unum querit. Nō dīstīctōes substatē in quaternario loq; expresse sunt, nō dīstīctōes quales in corporibus intuemur, nō dīstīctō personalis qualē ī trīnitate adoramus, nō numerus proprietatū qualē perso nis ipsīs inesse fatemur, etī nō aliud a personis. Alioquī hoc singulū horū uideo q̄ quatuor simul, hæc quatuor ip̄a quod singulū est. Nobis autē quia non possum⁹ cum deo simplicitate cōtēdere, dum cōtēdīmus apprehēdere unū, occurrit ueluti quadruplicatū. Eactū hoc speculū & ænīgma, per quod solū interim uidere datur. Cū autē uide bīmus facie ad faciem, uidebīmus sicuti est. Nec enim tam tunc fragilis acies mentis nostræ quantūlibet uehementē intendens, aliquaten⁹ resistit, dīstīctiue ī suā pluralitate. Colligēt se magis adunabit, conformabitq; uisitat illius uel potius unitatē sūt, ut una uī facies respondeat facie. Nempe similes ei erimus, quā uidebīmus eum sicuti est. Beata uīso: ad quā merito suspirabat qui ait: Exquisiuit te facies mea: faciem tuam dīe requiram. Et quia adhuc in quæredō res est, interim ascendam⁹ quadrīgā istā, ut pote inīrmi & imbecilles indigentes talī uehiculo. Ascēdam⁹ si forte uel sic apprehēdam⁹ in quo apprehēsi sum⁹: id est hūc auspī? uehiculū rationē. Nā hoc monitū habem⁹ ab ip̄o auriga, & primo curru hui⁹ exhibēre, ut studeam⁹ cōprehendere cū oībus sanctīs quæ sūt lōgītudo, latitudo, sublimitas, & profundū. Comprehēdere dixit, nō cogno scere; ut non curiositate cōtēti scīctiæ, tota cura fructū inhiem⁹. Nō in cognitiōe est fructus: sed in comprehē sione. Alioquin scīcti bonū & nō faciētī (ut ait quīdā) peccatū ei est. Et ip̄se Paulus alio loco: Sic currite (inquit) ut comprehēdatis. Quid sit comprehēdere, inferius decla rabo. Quid igitur est deus: Longitudo iquā. Quid ip̄as? Aeternitas. Hæc tā longa, ut non habeat terminū, nō magis loci quā tēporis. Est & latitudo. Et ip̄a quidē? Charitas. Quibus & ista terminis angustetur in deo, qui nihil odit horū quæ fecerit: Deniq; solē suū orīsi facit sup̄ bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ergo & inīcos cōcludit sicut ille. Nec hoc quoq; cōtētus, euadit in inīnītū. Omnē non modo affectiōe sed & cognitiōe excedit, adīcīete apostolo & dīcēte: Scire etiā supereminē nentē scīctæ charitatē Chrīstī. Quid plus dicam? Aeternitas est. Nisi q̄ hoc plus forsita est, quæ æternitas est. Vides tantā esse latitudinem, quātā & longitudinem? Vt nā sic uideas nō tantā esse, sed ip̄am id esse unā quod alteram, nō minus unā quā duas, nec plus duas quā unā. De⁹ æternitas, de⁹ charitas est, longitudo sine protēctiōe, latitudo sine dīstīctiōe. In utroq; pariter locales quīdē excedit temporalesq; angustias: sed libertate nature, nō enormitate substatē. Tali modo immensus est qui omnia fecit in mensura, & quāuis immēsus, hīc tamen modus & ip̄sus immēsitatis. Quid item deus: Sublimitas & p̄fundū. In altero supra omnia: in altero intra oīa. Līquet in dēctate unquā claudicare æqualitatem: stare eam undiq; firmiter: constare immobiliter sibi. Sublime potentiam, profundū sapiētīa eius cōsidera. Ex æquo & ista respon dent sibi, dum & sublimitas inattingibīlis, & profunditas Rom. 10 æque inscrutabīlis cognoscatur, Paulo admirante & ex clamante: O altitudo diuītarum sapiētīæ & scīctiæ dei!

quā inscrutabīlia sunt iudicia ei⁹. & inuestigabiles uite illius. Libet & nos exclamare cum Paulo, horū utriq; in tuētes in deo & cum deo simpliciā unitatē. O sapiētīa potēs, attingēs utiq; foriter. O potētīa sapiēs, dispo nēs omnia sua uiter. Res una, effect⁹ multiplex, operatō nescīp̄ diuersæ. Et illa una res est lōgītudo, propter æternitatē: latitudo, propter charitatē: sublimitas, p̄pter maiestatem: profunditas, propter sapētiam. Nouimus hæc. Num ideo & arbitramur nos cōprehēdīssē? Non ea dīsp̄tatio comprehendit, sed fāsitas: si quo modo trī comprehēdi potest, quod incōprehēdibile est. At nisi posset, nō dixisset apostolus. Vt cōprehēdamus cum oībus san ctīs. Sancti igitur comprehendunt. Queris quomodo? Si sanctus es, comprehendisti & nosti. Si nō, esto: & tuo ex perimēto scies. ¶ Sanctū facit affectio sancta, & ip̄sa gemīna, timor dñi sanctus, & sanctus amor. His perfectē affecta anima, ueluti quibusdā duobus brachijs suis cōprehēdit, amplectit, stringit, tene & p̄t. Tenet eū, nec dimittit. Et timor quidē sublimi & p̄fundo, amor lato lōgōq; trīdet. Quid tam timendū quā potestas cui nō potēs resistere, quā sapiētīa cui abscondī nō potēs? Poterat mīn⁹ timorī deus, alterutro carens. Nūc autem perfectē oportet tē meas illum cui nō oculus deest omnia uidēs, nec manus potens oīa. Quid item tam amabile quā amor ip̄se quo amas, & quo amaris? Amabilissem tñ sūcta æternitas fa cit: quæ dū nō excidit, foras mittit suspīctiōem. Ama gētur persecerātē & longanimitē, & habes lōgītudinem. Dilata amorē tuū usq; ad inīmicos, & latitudinem tenes. Esto etiā in oīi solīctudīne timoratus, & sublimē p̄sum dumq; apprehēdisti. Aut si maīs quatuor æque trīs dā unīs quatuor respondere, facis hoc si stipes, si paues, si ferues, si fastīdes. Stupēda pacē sublimitas maiestatis: pa uēda abyssus iudiciorū: feruorē exigit charitas: æternitas p̄seuerantiā sustinet. Quis super, nisi qui cōtemplatur gloriā dei? Quis pauet, nisi qui scrutatur profundū sapientīæ? Quis seruet, nisi qui meditatur charitatem deī? Quis sustinet & p̄seuerat in amore, nisi qui emulatur æternitatē charitatis? Nempe æternitatis quā dā imagi nem p̄seueratiā p̄re se fert. Deniq; sola est quæ æternitas redditur, uel potius quæ æternitatis hoīem reddīt, dīcēte dño. Qui p̄seuerauerit usq; in finē, hic saluus erit. ¶ Et nūc aduerte in quatuor istis cōtēplatiōis species quatuor. Prima & maxima cōtemplatio est admīto maiestatis. Hæc requirit cor purgatū, ut a uīs libēri atq; exoneratū peccatis, facile ad sup̄na leuēt: interdum quoq; uel per aliquas morulas sup̄ore & extasi suspēctum teneat admirantem. Secūda autem necessaria est huic. Est enim in tuens iudicia dei. Quo sanē pauido aspectu dñi uehementius concutit in tuentem, fugat uisā, fundat uirtutes, inītiat ad sapiētiam, humilitatem seruat. Vīrtutū siquidem bonū quoddā ac stabile fundamentum, humilitas. Nempe si nūct illa uirtutum aggregatiō, nō nisi ruina est. Tertiā cōtēplatio occupatur uel potius ocīatur circa memoriā benefactorū: & ne dimittat ingratiū, solīctat memoriā ad amorē benefactoris. De talib⁹ dicit propheta loquens ad dominū. Memorīa abundantē sua uirtutis tuæ eructabunt. Eructatio, gratiarū actio est. Quarta quæ retro sunt obliuiscēs, in sola requiescit expectatiōe promissorum. Quæ cum sit meditatiō æternitatis (si quidem quæ promittuntur, æterna sunt) longanimitatē alit, & p̄seueratiā dat uigore. Puto iam facile est quatuor nostrā hæc, quorū illis apostoli assignare, dum lōgītudinem comprē hēdit meditatiō promissorū: latitudinē, recordatiō bene factorū: sublimitatē, cōtemplatiō maiestatis: profundum, inspectiō iudiciorū. Querendum adhuc fuerat qui nec fas tis adhuc inuentus est, nec quæ rī nimis potest, at orando fortē quā disputatō dignus queratur, & inuenitur fa cilis. Proinde is sit finis librī: sed non finis querendī.

Explicit liber beati Bernardi de consi deratione in quinq; partes diuisus.

Dicit

Dicit Bernardi abbatis in tractatum de gratia & libero arbitrio. Prologus.

Omnino Villermo abbati sancti Theodorici frater Bernardus opusculū de gratia & libero arbitrio. Quod illa qua scitis occasione nūc per aggestus sum, eadē gratia adiuuatē peregrī ut potui. Vereor autē ne aut grādia minus digne locutus inueniar, aut pertractata a plurib⁹ superfluo retractasse. Profunde legite illud prim⁹: & sic iudicatis solus: me si pro feratur in medium, magis forte scriptoris publicetur te meritas, quā lectoris ædificetur charitas. Quod si p̄ lam fieri utle p̄auerit, tūc si quid obsecutus dīctū ad uerteritis, quod in re obscura feruata cōgrua breuitate dīcti planius potuisset: non sit uobis p̄gram aut emēdare per nos, aut mihi resignare emendandum: si fraudari non uultis promissione illi sapientia, qua ait. Qui elucidant me, uitam æternam habebunt.

TRACTATUS DE GRATIA & libero arbitrio.

Oquente me coram aliquando, & del in me gratiam commendante: quod cūclet ab ip̄a me in bono & præuen tum agnoscerem, & p̄uenit sentirem, & sperarem perficiendum: quid tu ergo (ait unus ex circumstantibus) ope raris: aut quid mercedis speras uel præ mi: si rotum facit deus? Quid enim inquam tu consulēs? Da (inquit) gor iam deo, qui gratis te præuenit, excita uit, iustitiam: & tu digne de cetero: quo te p̄bes & percipis beneficijs non ingratum, & percipiendis idoneū. Et ego: Bonū inquam consilium das. Sed si dederis possē tēneri. Si quidem non eiusdem facultatis scire quid faciendum sit, & facere: quoniam & diuersa sunt, cæco dū catum, ac seip̄o præbere uaticium. Non quicquid posten dit uiam, præbet etiam uaticium itineranti. Aliud illi ex hibet qui facit ne deuit, & aliud quī p̄stet ne deficiat in uia. Ita ne quis uis doctorem statim & dator erit boni quod, cūq; docuerit. Porro dū mihi sum necessaria, doceret, ac Rom. 8. iuuarī. Tu quidem homo recte consulis ignorantē: sed (si uerum sentit apostolus) sp̄ritus adiuuat inīrmitatē nostram. Imo uerū quī mihi per os tuum ministrat con silium, ip̄se mihi necesse est ministrat per sp̄ritū suum ad Rom. 7. intortū, quo ualeat implere quod cōsulit. Ecce em̄ iam ex Phil. 2. eius munere uelle adacet mihi, p̄ficere autē nō inuenio. Sed nec aliq̄ me inuēturū cōfido: nisi q̄ dedit uelle, det T itū. 1. & p̄ficere p̄ bona uolūtate. Vbi ergo (ait) sunt merita nostra: aut ubi est spes nostra? Audi inquit. Non ex operi bus sustititæ quæ fecim⁹ nos: sed finē suā in maius nos Phil. 2. tua posse saluari iustitia: qui nec saltē dñm Iesum dīcere potest nisi in sp̄i sc̄to: itāne oblit⁹ es q̄s dixerit. Sine me nihil potestis facere: Et neq; curritis neq; uolētis: sed dei misericordia est. Quid igit (ait) liberū arbitriū? Breuiter res pondeo. Salua. Tolle liberū arbitriū, nō erit q̄ salua tur. Tolle gratiā, nō erit unde saluet. Opus hoc sine duo bus effici nō potest, uno a quo fit, altero cui uel i quo fit. Deus author est salutis, liberū arbitriū tñ capax, nec da re illā nisi de⁹, nec capere ualeat nisi liberū arbitriū. Quod ergo a solo deo & soli dā libero arbitrio, tā absq; cōsen su esse nō potest accipit⁹: quā absq; gratiā dātis. Et ita gratiæ operatū saluē, cooperari dicit liberū arbitriū, dū cōsentit, hoc est dū salua. Cōsentire em̄ saluari est. Proin de peccoris sp̄is salutē hūicemō di capere mīnime pōt: eō q̄ illū uolūtarius cōsensus desit, quo saluatori deo pla cide obreperet, sine subēti acq̄iescēdo, sicut pollicēti cre dendo, siue reddētī gr̄as agēdo. Enīnuero aiud est uolū rarius cōsensus, aliud naturalis appetit⁹. Posterior quip̄ pe nobis cōs est cū irratō abībilis, nec ualet cōsentire sp̄ ritui, carnis irretit⁹ illecebris. Et fortasse ip̄se est qui alio

nomine ab apostolo sapiētīa carnis appellat, ubi ait. Sa. Rom. 8. pientia carnis inimica est deo. legi enim dei nō est subie ctā: nec em̄ potest. Hunc ergo (ut dixi) cōmūne habentes cum bestijs, cōsensus uolūtarius nos dīscernit. Est em̄ ha bitus animi, liber sui. Si quidē nō cogit, nō extorquetur. Est oppe uolūtatis, nō necessitatis. Nec negat se, nec præ bet cuiquā, nisi ex uolūtate. Alioquin si compelli ualet in uitus, uolētus est, nō uolūtarius. Vbi autē uolūtatis nō est, nec cōsensus. Non em̄ est cōsensus, nisi uolūtarius. Vbi ergo cōsensus, ibi uoluntas. Porro ubi uoluntas, ibi libertas. Et hoc est quod dīci puto liberū arbitriū. Sed ut ma nifestius fiat quod dicit, & cōpētentius ad id quod uolū mus ueniam⁹, paulo altius a sūmo repetēdū. In rebus na turalib⁹ nō idē est uita quod sensus, nō est sensus q̄d ap petit⁹, nec ille quod cōsensus. Quod ex singulorū dīstīctiōib⁹ clarius elucebit. Est em̄ in quolibet corpore uita, inuēns ac naturalis mot⁹, uigēs tantū in trīnīcus. Sen sus uerō uitalis in corpore motus uigēs extrīnīcus. Ap petitus autem naturalis uis in animante, emouētis a uide iensibus attributa. Verum cōsensus uolūtatis est uolunta tis spontaneus, uel certē quod superius dīcī me memi ni) habitus animi, liber sui. Porro uolūtatis est mot⁹ ratio nalis, & sensus prædicens & appetitū. Habet sanē sc̄ctiōs se uoluerit semper rationē comitem, & quodammodo p̄ dissequā: nō q̄ p̄ter rationē, sed q̄ nunquā absq; ra tione moueat: ita ut multa faciat per ip̄am contra ip̄am: hoc est quasi p̄ ius ministeriū, contra eius consilium sicut iudicium. Vnde est illud: Prudētiores sunt filij hui⁹ secū li filijs lucis in generatione sua. Et rursum: Sapientes sit Luc. 6. ut faciat mala. Neq; em̄ prudētia seu sapia inesse cōtuo Hier. 4. re potest uel in malo nisi utiq; per rationē. Est uerō ratio data uolūtati, ut instruat illā: nō destruat. Destrueret autē, si necessitatē ei uillā imponeret quomīns libere pro arbi trio sese uolueret: siue in malū consentiens appetitū aut nequam sp̄ritū, ut sit animalis, nō percipiens uel certē & p̄sequens ea quæ sunt sp̄is dei, siue ad bonū gratiam se quēs, & fiat sp̄ialis, quæ oīa dīuidicās ip̄a mīnime iudice tur. Si in quā horū quodlibet p̄hibēt ēte ratione uolūtas i. Cor. 2. non posset, uolūtas iam non esset. Vbi quip̄e necessitas: ibidem, iam non uoluntas. Quia si ex necessitate, & absq; consensu proptere uolūtas mala bonaue fieri possent, rationalis creatura aut misera p̄fectō esse nulla rōne deberet, aut be ata penit⁹ esse nō posset: cui nimirū i ueruas parte idē de effect quod solū in ea miseriæ uerū beatitudinis capax est, id est uolūtas. Cætera siquidē quæ supra memorata sunt uita, sensus, uel appetitus, nec miserū per se faciūt, nec bea tum. Alioquin & arbores ex uita, & pecudes etiam exte liq; duob⁹ uel miseriæ possent esse obnoxie, uel idoneæ beatitudinē: quod oīno impossibile est. Cōem itaq; habē tes uita quidē cū arborib⁹, sensum uerō & appetitū & æ q̄ uita cū pecorib⁹, id quod dicitur uolūtas nos ab utriq; q̄ dīscernit. Cū uolūtatis cōsensus (utiq; uolūtari⁹, nō necessari⁹) dū aut iustus probat, aut iustus: etiam merito beatos facit uel miseros. Is ergo talis cōsensus ob uolūtas inamībilē libertatē, & rationis q̄d semper secū por tat & ubiq; indeclinabile iudiciū, nō incongrue dicit (ut arbitror) liberū arbitriū, ip̄se liber sui, p̄pter uolūtatem: ip̄se iudex sui, p̄pter rationē. Et merito libertatē comita tur iudiciū: quāquē quod liberū sui est, profectō ubi pec cat, ibi se iudicat. Est aut iudiciū, quia iuste p̄fectō si pec cat, patitur quod nolit: qui nō peccat nisi uelit. Ceterū quod sui liberū nō esse cognoscitur: quo pacto uel bonū ei uel malū imputat⁹? Exultat nempe utruiq; necessitas. Porro ubi necessitas, ibi libertas non est: ubi libertas nō est, nec meritum, ac per hoc nec iudiciū. Existat sanē p omnia originali peccato: quod aliam consoat habere ra tionem. Decetero quicquid hanc non habet uolūtatē cōsensus libertatē, proculdubio & merito caret & ius dīctio. Proinde inuēta quæ sunt hominīs præter solam uolūtatē, ab utroq; libera sunt, quia sui libera nō sūt. Vita, sensus, appetitus, memoria, ingenium, & si qua talia